

cijski na čuvanje vlastitog identiteta, a s druge strane utječu na druge »subjekte« (kulture). U vremenskoj dimenziji oni su subjekti kulturne evolucije.

U drugom dijelu knjige autori nastavljaju analizu u smislu konkretizacije teoretskog pristupa. Najprije se govori o metodičkim osnovnim pitanjima razgraničavanja između društva i prirode, a zatim o razmjeni materije (na primjeru materijala, energije, vode) u Austriji s komparativnim podacima za neke industrijske zemlje.

Treći dio knjige bavi se pitanjima kolonizacije, nekih tipologija i kolonizacijom u ekološkom diskursu. Autori napominju da granica između »kolonija« i »društva« postaju sve više nejasne (*fuzzy*). Primjerice genetski promijenjeni mikroorganizmi su dijelovi društvenog metabolizma; s druge strane oni su kolonizirani prirodni sustavi.

U četvrtom dijelu analiza je usmjerena na pitanja dinamike i samousmjeravanja industrijskog društva, promjene paradigme zaštite prirode u Austriji. U tom kontekstu prikazan je razvoj ideja o zaštiti okoliša i sudjelovanja organizacija u Austriji od sredine prošlog stoljeća do danas.

O knjizi se općenito može reći da je izvanredno napisano sintetiziranje dosadašnjih rasprava u pojedinim disciplinama i pristupima u kojoj autori izlažu svoj pristup i konceptualno razumijevanje socijalne ekologije. Njihova razmišljanja u primjeni tog koncepta kreću se od povijesnih analiza društava do konkretizacije na pojedinim aspektima (energije, materijala, vode itd.) i primjerima iz Austrije. Na taj način čitatelj dobiva cjelovit uvid u njihovu koncepciju koja se temelji na analizi dvaju ključnih pojmova **metabolizam** i **koloniziranje** te raščlambi odnosa struktura na povijesnoj i aktualnoj razini.

Knjiga **Društvena razmjena materije i koloniziranje prirode** ima ne samo teoretsku važnost za socijalnoekološki diskurs nego ima i neka obilježja udžbenika.

U tom smislu preporučljiva je svakome tko se bavi istraživanjima – bilo teoretskim bilo empirijskim – iz područja socijalne ekologije.

Ivan Cifrić

JAHRBUCH ÖKOLOGIE 1999

Beck Verlag, München, 1998, 286 str.

Godišnjak ekologije 1999 donosi i ovaj puta niz zanimljivih priloga o aktualnim temama.

U prvom dijelu zbornika pod naslovom **Perspektive** tri su priloga: Bruno S. Frey/Marcel Kucher: *Umweltmoral oder Umweltökonomie (Ekološki moral ili ekološka ekonomija)*; Carl Amery: *Über Plattwelter und Ptolemäer (O ravnim svjetovima i ptolomejcima)* i Max Peschek: *Neue Männer braucht die Ökologie (Novi ljudi trebaju ekologiju)*.

Frey i Kucher polaze od toga da se u pogledu ekoloških problema izražavaju disciplinarni pristupi. Ekonomisti propagiraju tržišne instrumente, sociolozi, psiholozi i pedagozi ukazuju na važnost »novih vrednota« i etičkih stajališta. Autori u članku pokazuju važnost ekološkog morala u ekonomiji, tj. da je ekološki moral mnogo značajniji nego što se to dosad u ekonomiji smatralo. Čovjekovo ponašanje uvjetuju izvanjski (ekstrinzični) i unutarnji (intrinzični) motivi. Izvanjski motivirani pojedinac poduzima aktivnosti ako mu one donose veće koristi nego što su mu troškovi, pa je »potražnja za ekološkim moralom« tim veća. Naprotiv unutarnja motivacija znači da će se pojedinac zalagati za nešto iako za to neće biti nagrađen, a propusti li aktivnost neće biti kažnjen.

Autori ukazuju na ulogu »efekta potiskivanja« (u socijalnoj psihologiji: skriveni troškovi nagrade), tj. izvanjskog potiskivanja intrinzične motivacije. Naime, ako su izvanjski poticaji atraktivni tada se mišljenja motivacija i potiskuje prvotna unu-

tarnja motivacija. Za potiskivanje intrinzične motivacije u ekološkoj domeni relevantna su četiri uvjeta: uniformiranje intervencije – ako je odnos države prema svima jednak (primjerice pri selekciji otpada) opada unutarnja motivacija onih koji to čine iz ekoloških motiva; samoupravljanje (participacija) – motivacija za ulov ribe je manje važna ako ribari sami odlučuju o rasporedu lovljenja; ovisnost o uspjehu – što je izvanjski utjecaj u formi nagrade veći na postizanje uspjeha, to je manja unutarnja motivacija, i osobni odnosi.

Važnost efekta potiskivanja za praktičnu ekološku politiku je u tomu što pokazuje granice utjecaja okoliša uvođenjem regulacija i tržišnih instrumenata. Efekt ne može biti argument protiv tržišnih instrumenata.

U svojem prilogu Carl Amery analizira značaj **Deklaracije o ljudskim dužnostima**, prema kojoj se veoma kritički odnosi. Da podsjetimo, **InterAction Council (IAC)** predvođen Helmutom Schmidtom predstavio je ovu deklaraciju (*Die Zeit*, 41–45: 1997; H. Schmidt. *Allgemeine Erklärung der Menschenpflichten*. München / Zürich: Piper, 1997), koja je uzela u obzir **Opću deklaraciju UN-a o ljudskim pravima** i slijedom nje zastupa ideju o ljudskim dužnostima. Ameryev je prigovor da je »Deklaracija o ljudskim dužnostima« antropocentrično usmjerena, da nije izazov ni »proboj« ekološkim problemima idućeg stoljeća. Isticanjem četiriju elementarnih imperativa (ne ubij, ne kradi, ne laži, ne bludi) nisu nešto novo i nalazimo ih u svim velikim religijama i tradicijama čovječanstva. Amery smatra da se etika mora »dehominizirati« i pored ovih imperativa isti rang moraju imati prekršaji protiv biosfere. U protivnom će put u budućnost biti popločen s »holističnim bio-fašizmom«.

Max Peschek smatra da kapija održivog razvoja ima više ključeva, a jedan od njih je tema spolova. U svojim razmišljanjima

o odnosima spolova i ekologije, polazi od pretpostavke da je ophođenje s izvanjskom prirodom odraz naše ograničene percepcije unutarnje prirode (27). Pod unutarnjom prirodom podrazumijeva fiziološko i noosferu u ljudskom, tj. tijelo, racionalnost, emocije, intuicije i nesvjesno. Podsjeća nas da je potrebno imati dobro »uzemljenje« (*Erdung*), tj. dobro stanje, kontakt prema tlu, ukotvljenje u vlastitom tijelu.

Peschek ukazuje na to da postoje civilizacijski odnos prema procesu sazrijevanja: ovisnost djece o majci, odrastanje generacija (muškaraca) bez oca. Pita se kakva je povezanost između »društva bez otaca« (*waterlose Gesellschaft*) i razaranja okoliša? (30); zatim zanemarivanje ograničenih mogućnosti (radni umor) tijela, itd. Svim je dovoljan 20-to satni radni tjedan rada koji čovjeka zanima. Muškarci u odnosu na 50-te godine mogu proizvesti samo polovinu sperme.

Glede procesa inicijacije, stare kulture su vodile brigu o stvaranju identiteta. U našoj kulturi nedostaje ovakva podrška, iako postoji mogućnost (zbog akumuliranih znanja psihologije i sociologije) primjene iskustava prirodnih naroda kao i prosvjetiteljstva. Podsjeća na razmišljanja A. Gorea koji kaže da postoji opasnost da je naša civilizacija postala žrtva nerealistične svijesti o besmrtnosti i zamagljene predodžbe pravih opasnosti.

Među spolovima postoje nepovjerenja kod žena i muškaraca, u obliku stereotipa: »muškarac–vinovnik–loše«, odnosno »žena–žrtva–dobro«. Iako izgledi za promjenu stanja nisu baš ružičasti, nadu bi moglo dati kad bi bilo više ljudi koji bi dublje bili ukotvljeni u svojim suosjećanjima, u muškoj prirodi, u tijelu i autentičnoj snazi. Tada bismo živjeli u »ekološkom djeci prijateljskom, za budućnost sposobnom svijetu« (35).

U drugom dijelu **Godišnjaka** glavne su teme u 1999. godini: **Lokalna Agenda 21**,

Žene i okoliš, Cirkulacija materijala i Međunarodna ekološka politika.

Bernd Hamm (*Ökologie und die Zukunft der Stadt*), na tragu Konferencije u Rio de Janeirou (1992), piše o problemu budućnosti grada u kontekstu održivog razvoja i naročito koncepta »faktor 10« čiji je osnovni cilj u idućem stoljeću prepoloviti potrošnju prirodnih reusursa. U tom pogledu prepoznatljiv je konflikt što proizlazi iz njegovih ciljeva. Ako se, naime, nastavi s rastom potencijala, produbit će se globalne nepravde na svijetu, a neke regije (istočna Europa, Kina, Afrika) mogu doživjeti »ekološki harakiri«. Ako se, pak, reducira potorošnja u industrijskim zemljama, doći će do smanjenja radnih mjesta i nezaposlenosti. Sve to pokazuje da nije moguće odvojiti ekološku od socijalne i ekonomske održivosti.

Najznačajnije zemlje su prekrivene gradovima. Stvarni ljudi tvore realna društva u gradovima. Pozadina današnjeg grada je svijet, pa »društvo« postaje apstrakcija. To utječe na definiranje grada. Gradovi su »po definiciji jedinice koje ne mogu opstati od vlastitih resursa. Oni su veliki transformatori koji materijalne i nematerijalne *inpute* pretvaraju u materijalne i nematerijalne *outpute*, ali nisu sposobni za preživjeti iz vlastite prirodne baze. Gotovo sve što gradski ljudi trebaju za preživljavanje mora biti importirano, a izvozi se skoro sve što oni proizvode. Grad je visokostupnjevana razmjena materijala, društveni metabolizam (*potct*).

Hamm nadalje pokazuje tendencije u svezi započete **Lokalne Agende 21** (LA 21) i pokreta povezanog s **Alaborg Charta** (»Povelja europskih gradova i zajednica na putu prema razvoju sposobnom za budućnost«).

U svezi s LA 21 postoji »eklatantna proturječnost između znanja i djelovanja«, tj. dvije interpretacije. Prema prvoj, pomalo ciničnoj, smatra se da se radi o igri akademski obrazovanih ljudi koji imaju za cilj zaposliti nezaposlene obrazovane, a

da pri tomu ne učine mnogo štete. Prema drugoj interpretaciji radi se o procesu izgradnje civilnog neposluha skupina koje raspravljaju s lokalnim upravama i iz kojih rasprava može proizaći participativni društveni model.

Što se tiče razvoja regije i grada sposobnog za budućnost (*zukunftsfähige*), pored »*status quo* scenarija«, Hamm smatra da to ovisi o (a) snažnoj samobrizi i samoorganizaciji, (b) uspostavi infrastrukturnih uvjeta, (c) povezanosti održivosti i rješavanja problema zaposlenosti i (d) o stvaranju kontrolnih mehanizama za predstavljanje napretka u upravi i javnosti (46). Hamm smatra da su gradovi i zajednice (a time i Lokalna Agenda 21) odlučujuće važnosti za svako rješenje problema globalne održivosti; oni su smisao formule: »misli globalno, djeluj lokalno«.

Helga Majer (*Wege zur Nachhaltigkeit: Ein regionales Netzwerk*) predstavila je teoretski koncept (1993. godine utemeljenog u Ulmu) Inicijativnog kruga održivog gospodarskog razvoja (*unw*) za praktični rad. U njemu piše o uspostavljanju regionalnih mreža aktera, njihovih ciljeva interesa i resursa. Sa stajališta održivog razvoja pokazuje koja su važna obilježja i što znači »regionalna održivost«.

Friedrich Schmidt-Bleek (*Materialkreislauf – Der Faktor 10*) piše o konceptu »faktor 10« što ga je još 1992. godine predlagao, a i osnivač je »Faktor 10 instituta«. Najprije ukazuje na veliku potrošnju prirodnih resursa: za tonu proizvedene tehnike danas je potrebno 30 tona abiotične prirode, za tonu proizvedenih kompjutora 600 tona; za graditi i stanovati u Njemačkoj godišnje se troši 20 tona, a za održavanje postojećeg standarda 80 tona materijala i 600 tona vode po stanovniku.

Autor smatra da nije ključni problem zagađivanje okoliša, nego tehnički prouzrokovano destabiliziranje ekosfere (125). Sve to zahtijeva velike promjene.

»Faktor 10« znači dugoročnu perspektivu u kojoj treba prepoloviti globalnu potrošnju prirodnih resursa da bi uspjela snošljiva ko-evolucija ekonomije i ekologije (126). U ostvarivanju »faktora 10« u osnovi se radi o pitanju koliko se jedinica usluga iz određene količine materije može dobiti (tj. *Ressourcenproduktivität*), ili obrnuto o pitanju minimalne količine materijala i energije koji moraju postojati za zadovoljavanje određene usluge« (*Materialinput pro Einheit Service*).

Naime, danas 20% čovječanstva potroši 80% prirodnih resursa u svijetu. »Faktor 10« konkretno bi značio da do sredine 21. stoljeća razvijene zemlje povećaju produktivnost resursa u prosjeku za faktor 10 (potrošnja po stanovniku), što znači smanjenje potrošnje resursa za 90%; u zemljama na pragu razvijenosti (*Schwelenländer*) povećanje za faktor 3, a u nerazvijenim zemljama za faktor 5.

Faktor 10 znači dematerijaliziranje proizvodnje. Nije riječ samo o tehničkoj efikasnosti (strojevi, zgrade, infrastruktura) nego o zadovoljavanju ljudskih potreba štednjom resursa posredstvom tehničkih, socijalnih i institucionalnih inovacija (126). To znači promjenu potrošačkog ponašanja, odnosno stila života.

Želimo li projicirati budućnost moramo imati na umu da će se sredinom 21. stoljeća (1) svjetsko stanovništvo udvostručiti, (2) da će se povećati potrošnja između 5% i 10% u nekim zemljama (Kina, Indija, Brazil) i (3) da će se općenito povećavati potrošnja po stanovniku. Sve to zahtijeva sveobuhvatnu »reviziju upotrebe« potrošnih dobara.

Frank Biermann (*Die UN-Sondergenerelversammlung über Umwelt und Entwicklung*) piše o aktivnosti država i nevladinih organizacija u razdoblju od Ria do danas. Od 23.–27. lipnja 1997. godine u New Yorku je održan posebni opći skup UN-a o razvoju i okolišu pod naslovom **Rio plus pet** (Svjetski skup na vrhu II) na kojemu je, u odnosu na skup 1992., sudjelovalo

oko polovine (od 183 zemlje u UN-u) i to na nižjoj razini (uglavnom ministri). Biermann smatra da se ne može govoriti o nekom uspjehu. Treći ovakav veliki skup o okolišu i razvoju planira se održati 2002. godine pod naslovom **Rio plus 10**.

Novost ovog skupa je u tome (1) što se razlike između razvijenih i nerazvijenih zemalja nisu skrivale (bacale pod tepih), (2) što je primjetno povlačenje zemalja »trećeg svijeta« iz procesa pregovaranja i (3) djelomično povlačenje nevladinih organizacija iz globalne diplomacije. Hoće li se ovakav trend povlačenja civilnog društva nastaviti, ostaje za vidjeti. Naime, ako se nastavi s pristupom da su socijalna i ekološka pitanja međusobno odvojena, tada ne čudi da su Rio problemi zasjenjeni problemima krize socijalne države, nezaposlenosti, nedovoljnog gospodarskog rasta itd.

Wolfgang Hein / Peter Fuchs (*Syndrom-oder Motoransatz zur globalen Umweltforschung*) iznose dva pristupa u istraživanju suvremenih globalnih socijalno-ekoloških problema. Jedno je **koncept sindroma**, a drugo **koncept motora**. Prvi se temelji na promatranju trendova globalnih promjena i identificiranju uzoraka nepoželjnih obilježja konstelacija društvenog i prirodnog trenda. Tako je *Wissenschaftliche Beirat Globale Umweltveränderungen* (WBGU) 1996 godine identificirao šesnaest degradacije okoliša (»bolesti Zemlje«) nazvanih »sindromi«. Prioritetni su: **sindrom deponija**, **Dust-Bowl-Sindrom**, **sindrom visokih dimnjaka**, **sindrom masovnog turizma**, **sindrom otpada**, **Sahel-sindrom** i **sindrom suburbije**.

Drugi pristup implicira **održivi razvoj**, tj. ko-evoluciju između prirode i civilizacije, odnosno ekologije i ekonomije. Civilizacija nastoji planiranjem postići željene ciljeve, ali stanje nekog sustava ne može se planirati, jer je ono trenutak evolucije. Unutar civilizacije na razvoj djeluju neke pokretačke snage koje se mogu identificirati kao »motori«. Primjerice, tehnološka

i institucionalna obilježja kao okviri za razvoj produktivnosti i sposobnost takmičenja. Nastanak novih »motora«, kao što su bazične tehnologije i društvenih promjena nije rezultat planiranja, odnosno političkih strategija, nego povijesnih procesa. Zato je za koncept održivog razvoja važno istraživati nove »motore« – mikroelektroniku, informacijske tehnologije (informacijsko društvo), tercijariziranje i virtualiziranje (društvo usluga). Tako se preko »koncepta motora« može pridonijeti različitim diskursima o pojedinim pitanjima održivog razvoja. U tom pogledu važna su dva pitanja: gdje se u promatranju aktualnih »motora« najbolje izražavaju najbolji pristupi za politiku održivog razvoja; kako se mogu ubrzati politički uvjeti koji usmjeravaju stvaranje budućih »motora« globalnog razvoja u smjeru održivog razvoja? (166)

Treći dio *Godišnjaka* pod naslovom *Rasprava: menadžment Zemlje – vizija ili mòra* (Alptraum) sadrži tri priloga: Hans-Joachim Schellnhuber: *Globalni ekološki menadžment ili dr. Lovelock preuzima praksu dr. Frankensteina*; Verena Winiwarter / Helmut Haberl: *O ostvarivosti globalnog menadžmenta* i Wolfgang Sachs: *Pogled astronauta – o pokušaju upravljanja svijetom u ekologiji*. Autori raspravljaju o tome je li globalna ekološka i razvojna koordinacija, dakle »O&R–menadžment« vizija ili mòra. Riječ je o »geoinženjeringu«. U tim razmatranjima Zemlja se promatra kao »bolesna«. Njegovo ranije značenje odnosilo se na »reparaturu« pojedinih globalnih problema (primjerice, ozonska rupa), a danas se govori o »Gaia–hipotezi« (Lovelock) i Zemlji kao organizmu, pa je konstruiran termin »geokibernetika«.

Schellnhuber smatra da je temeljno pitanje za geokibernetički pristup može li se konstruirati »globalni subjekt« koji bi upravljao svim sustavima Zemlje. »Globalni subjekt« odnosi se na znanstveno–tehnička znanja koja se mogu prikupljati satelitima itd. i dobiti »svjetsku sliku« Zem-

lje radi intervencije. Očito je da se ovdje pretpostavlja postojanje neke »matematičke etike« koja će jamčiti kriterije intervencije u ostvarivanju održivog razvoja. S tim u svezi moguće su tri geokibernetičke strategije izražene pojmovima: »konfirmirati«, »desenibilizirati« i »meliorirati«.

Winiwarter i Haberl drže da »geokibernetika« znači kolonijaliziranje na višoj razini (»menadžment Zemlje«) i da je to pokušaj nastavka upravljanja Zemljom kao »svemirskim brodom« preko *homo sapiensa* (191). Koloniziranje, osobito preko gentehnike, može neposredno prodrijeti u sve stanice genoma. Time je ubrzana i spirala rizika i podignuta na višu razinu, pa autori smatraju da Schellnhuber ne nudi rješenje. Koloniziranje ima svoje ekološke i socijalne granice. Ekološke se argumentiraju time da su eksperimenti (Biosfera–2) pokazali da čovjek u zatvorenoj koloniji troši više energije nego normalno. Socijalne granice su također problematične, jer nije izvjesno kako bi funkcionirao »geokibernetički supermozak«. Kibernetika, naime, uči da je upravljački subjekt izvan upravljane jedinice i da nije njoj podložan. Je li moguć takav subjekt i ne sličli li on Orwellovom »Velikom bratu«? Konačno, geokibernetici – kažu autori – nedostaje odgovarajuća predodžba o društvu i prelazi u tehnokratsku fantaziju.

Wolfgang Sachs tome dodaje da su neizbježni ciljevi ekološkog menadžmenta na kolizijskom kursu sa samosmisлом društva i njegovih zahtjeva za demokracijom. Čija bi se to volja zamijenila voljom čovječanstva, pita se Sachs. Schellnhuberu predbacuje da zemaljski biljni pokrov zamišlja kao oblikovanje uređenih vrtova, kao arenu efikasnog svemirskog planiranja Zemlje. Prema Sachs, Schellnhuber uvodi prirodni kapital kao mjerilo planiranja po uzoru na ideju novčanog kapitala kao mjerila globalnog planiranja. Geokibernetika se može shvatiti kao ekološka znanstvena varijanta epohalnog

prijelaza koju treba tumačiti u kontekstu globaliziranja. »Astronautska perspektiva« Zemlje uistinu prikazuje »sistem Zemlja« kao cjelinu; povećava vidno polje izvana ali u njoj se gube mnogi »detalji«. Zato bi »geokibernetički supermozak« predstavljao znanje brojeva, dijagrama, ali bez konteksta i aktera, kalkulacije i etike, slavljem kao novi kompleksni stupanj evolucije u kojemu znanost zamjenjuje politiku, kao da na Zemlji nisu postojale brojne tradicije, kulture socijalne strukture itd. On smjera prema stabilnosti cjeline, ali raspravi o tome izmiče kultura, moć, vrline, konačno uspješan život.

U četvrtom dijelu *Povijest ekološke politike* Edda Müller piše o temi: *25 godina Ekološke savezne uprave – tragovi u ekološkoj politici*.

U petom dijelu *Godišnjaka ekologije, Primjer, iskustva i ohrabrenja* čini nam se zanimljiv prilog Michaela Succowa (nositelj alternativne Nobelove nagrade 1997.) *Erhalten und Haushalten. Zur Zukunftssicherung der Natur für die menschliche Gesellschaft*. Pored njega priloge pišu Berng Hofmann, Helmut Tiede i Michael Franken.

U redovitom odjeljku *Godišnjaka* pod naslovom *Da se ne zaboravi (Spurensicherung)* zanimljiv je prilog Volкера Kempfa: *Gruhlova osveta ili: o povratku potisnuto-ga*. Kempf recapitulira neke ocjene pojedinih autora o Herbertu Gruhlu (1921.–1993.) i značenju njegova ukupnog djela o pitanjima razvoja i okoliša. Kempf je mišljenja da je Gruhl danas postao veoma aktualan, osobito njegova knjiga *Jedna planeta je opljačkana* (1975) i da je mnogo učinio za razvoj ekološkog mišljenja u Njemačkoj nego što mu se do sada priznavalo.

Na kraju su predstavljeni ekološki instituti: Njemačko društvo za ekološki odgoj, Njemačka zaklada svjetsko stanovništvo i odjel Socijalna ekologija Instituta za interdisciplinarno istraživanje i obrazovanje iz Beča.

Ivan Cifrić

Scott Lash, Bronislaw Szerzynsky and Brian Wynne (Eds.)

RISK, ENVIRONMENT AND MODERNITY: Toward a New Ecology.

Sage Publication, London, 1996, 294 str.

Prilozi u ovom zborniku su, kako se u uredničkom uvodu kaže, »tihi manifest« protiv pozitivističkog, racionalističkog, ekonomističkog i biheviorističkog pristupa i znanstvenog diskursa koji danas općenito dominira i u sociološkom pristupu, kada je riječ o problemima okoliša. Nasuprot tome, autori se opredjeljuju radije za hermeneutički i poetski pristup i interpretaciji problematike okoliša, oponirajući paradigmi modernizma.

Iako je knjiga pripremljena da bude pristupačna širem čitateljstvu, ona se ipak ponajviše obraća istraživačima u društvenim znanostima i onima koji su disciplinarnu podjele uspjeli prekoračiti. Ambiciozno se pretpostavlja da će ovo djelo biti ključno na svom polju. Tematsko usmjerenje i profilacija ovog djela proizlazi iz izdavačko–uredničkog koncepta. Objavljeno je u ediciji »teorija, kultura i društvo«, gdje već nekoliko od recentnih njenih izdanja označuje tematsko–referentni okvir u kojem se kreću i druga djela. Primjerice, P. Falk: *The Consuming Body*, J. Friedman: *Cultural Identity and Global Process*, M. Featherstone: *Undoing Culture – Globalisation, Postmodernism and Identity*.

Iz predgovora knjizi saznaje se da je knjiga potaknuta gotovo istoimenim simpozijem (*The Risk Society: Modernity and the Environment*) kojeg je 1992. organizirao Centar za studije o promjenama okoliša (*Centre for the Study of Environmental Change*) na Sveučilištu Lancaster, gdje sva trojica navedenih urednika imaju istraživačke zadaće.

Nije stoga iznenađujuće da ovu knjigu karakterizira upravo znatna povezanost pojedinih priloga. Autori se međusobno pozivaju i uvažavaju zadržavajući auto-